

JAMES HAWES

ΜΙΚΡΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΠΑΣ

«Δε γνωρίζω καλύτερη ιστορία αυτής της μεγάλης χώρας σε τόσο λίγες σελίδες». PHILIP PULLMAN

JAMES HAWES

ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Ανδρέας Παππάς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Αν όχι τώρα, πότε;	11
ΜΕΡΟΣ Α': Από το 58 π.Χ. έως το 526 μ.Χ. <i>Οι Ρωμαίοι «δημιουργούν» τους Γερμανούς, οι οποίοι αργότερα θα καταλάβουν τη Ρώμη . . . . .</i>	17
ΜΕΡΟΣ Β': Από το 526 μ.Χ. έως το 983 μ.Χ. <i>Οι Γερμανοί αποκαθιστούν το κύρος της Ρώμης. . . . .</i>	51
ΜΕΡΟΣ Γ': Από το 983 μ.Χ. έως το 1525 <i>Η διεκδικούμενη Γερμανία . . . . .</i>	75
ΜΕΡΟΣ Δ': Από το 1525 έως σήμερα <i>Γερμανοί και Πρώσοι . . . . .</i>	111
ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ: Νοέμβριος 2018	331
Ευχαριστίες	333
Ευρετήριο	335

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αν όχι τώρα, πότε;

Τα πράγματα στη Δύση δεν πάνε καλά. Οι αγγλοσαξονικές δυνάμεις, μεγαλύτερες και μικρότερες, καταφεύγουν σε φαντασιώσεις περασμένων μεγαλείων. Σε ολόκληρη την Ευρώπη λαϊκιστές ξιφουλκούν κατά της μετανάστευσης και της παγκοσμιοποίησης, αποδίδοντας αυτά τα φαινόμενα σε ένα κακόβουλο «σύστημα» του οποίου τα νήματα τα κινούν αόρατα υπερεθνικά κέντρα. Ο τσάρος Βλαντίμιρ [Πούτιν] τρίβει τα χέρια του από ικανοποίηση καθώς βλέπει τα φιλόδοξα σχέδιά του να υλοποιούνται σταδιακά. Οι χώρες της Βαλτικής και οι λεγόμενες χώρες του Βίξεγκραντ [Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία] κάνουν όλο και πιο αισθητή την παρουσία τους στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Ο Γιόσκα Φίσερ, υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας από το 1998 έως το 2005, δεν κρύβει την απαισιοδοξία του για το μέλλον.

Η Ευρώπη, υπερβολικά αδύναμη και διαιρεμένη, αδυνατεί να αντιπαραθέσει μια δική της στρατηγική σε εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών. Από την άλλη, ο ηγετικός ρόλος των ΗΠΑ είναι κρίσιμος για την επιβίωση της Δύσης. Είναι εξαιρετικά πιθανό, λοιπόν, να δούμε τον δυτικό κόσμο, όπως τουλάχιστον τον ξέραμε, να καταρρέει μπροστά στα μάτια μας.

Joscka Fischer, *The End of the West*, 5 Δεκεμβρίου 2016

Στην άλλη όχθη του Ατλαντικού οι *New York Times*, σε έναν πρωτοσέλιδο τίτλο τους, αναρωτιούνται μήπως ο ρόλος του «τελευταίου υπερασπιστή της φιλελεύθερης Δύσης» ανήκει πλέον στην Άνγκελα Μέρκελ, την καγκελάριο της Γερμανίας.

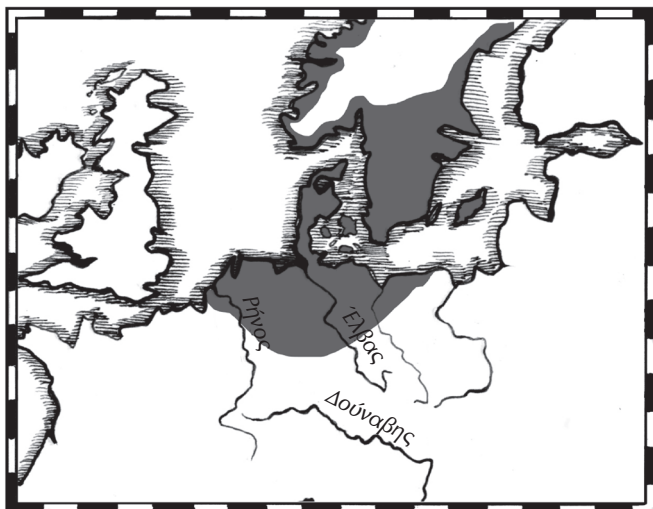
Ποιας; Της Γερμανίας. Της χώρας όπου ο Χίτλερ ήρθε με δημοκρατικές διαδικασίες στην εξουσία (έστω και αν η μεγάλη δύναμή του περιοριζόταν σε ένα τμήμα της χώρας, όπως θα δούμε), προτού εξαπολύσει τον φονικότερο πόλεμο στην Ιστορία της ανθρωπότητας για να επιβάλει, μεταξύ άλλων, τις ρατσιστικές του απόψεις. Μπορεί, λοιπόν, να έχει αλλάξει τόσο πολύ η Γερμανία σε κάτι λιγότερο από έναν αιώνα;

Ναι, μπορεί. Ωστόσο, προκειμένου να καταλάβουμε πώς έγινε αυτό και πώς μπορεί ο δυτικός κόσμος να εναποθέτει τις ελπίδες του εν πολλοίς στη Γερμανία, πρέπει να ξεχάσουμε πολλά από όσα θεωρούνται δεδομένα αναφορικά με την Ιστορία αυτής της χώρας, να ξαναπιάσουμε το νήμα από την αρχή.

Ας ξεκινήσουμε, λοιπόν, ρίχνοντας μια ματιά πιο πίσω και από τις επίσημες απαρχές της γερμανικής Ιστορίας, στις ρίζες των φύλων που έμελλε να γίνουν γνωστά ως Γερμανοί.

Οι ρίζες

Γύρω στο 500 π.Χ., απ' ό,τι φαίνεται, σε μια σειρά από καλύβες της εποχής του σιδήρου, στη νότια Σκανδιναβία και τη βόρεια Γερμανία, ένας κλάδος των ινδοευρωπαϊκών φύλων είχε αρχίσει να προφέρει ορισμένα σύμφωνα με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι οι άλλοι ινδοευρωπαϊκοί λαοί της Ευρώπης.

Οι απαρχές, περ. 500 π.Χ.

Δε γνωρίζουμε παρά ελάχιστα πράγματα γι' αυτούς τους ανθρώπους, τον τρόπο ζωής τους, τις συνήθειές τους. Ας περιοριστούμε, λοιπόν, στις εξελίξεις που σημάδεψαν τη γλώσσα τους. Ενώ άλλες γλώσσες συνέχισαν να χρησιμοποιούν τους ήχους c/k/qu (όπως στις λατινικές λέξεις quis, quid, quo, cur, quam, αλλά και στις σημερινές quoi, que, che, Kakiya κτλ.), οι πρόγονοι των Δανών, των Άγγλων, των Γερμανών και άλλων γειτονικών λαών άρχισαν να χρησιμοποιούν τους ήχους hv/wh/h, οι οποίοι και οδήγησαν στα σημερινά hvad/what/was κτλ.

Αυτή η πρώτη γερμανική αλλαγή ήχων είναι γνωστή και ως Νόμος του Γκριμ, από το όνομα του Γιάκομπ Γκριμ, του πρεσβύτερου από τους δύο αδελφούς που είναι διάσημοι κυρίως για τα παραμύθια τους. Οι συνέπειες αυτής της αλλαγής μπορούν να γίνουν καλύτερα αντιληπτές αν χρησιμοποιήσουμε παραδείγματα από την αγγλική γλώσσα, η οποία περιλαμβάνει λέξεις με γερμανικές αλλά και με λατινικές ρίζες:

το p γίνεται f: paternal – fatherly

το f γίνεται b: fraternal – brotherly

το b γίνεται p: labia – lip

τα c/k/qu γίνονται hv/wh/h: century – hundred

το h γίνεται g: horticulture – gardening

το g γίνεται k: gnostic – know

το t γίνεται th: triple – three

το d γίνεται t: dental – teeth

Τα φύλα που υποστηρίζεται ότι άρχισαν να χρησιμοποιούν αυτούς τους ήχους γύρω στο 500 π.Χ. είναι γνωστά ως πρωτογερμανικά. Προφανώς, αγνοούμε πώς αυτοί οι Πρωτογερμανοί ονόμαζαν οι ίδιοι τους εαυτούς τους, αφού δεν είχαν καμία επαφή με τους λαούς της Μεσογείου, οι οποίοι είχαν ήδη δημιουργήσει έναν αρκετά ανεπτυγμένο πολιτισμό (θέατρα, βιβλιοθήκες, υδραγωγεία, εκλεγμένους άρχοντες, γραπτή Ιστορία κ.ά.).

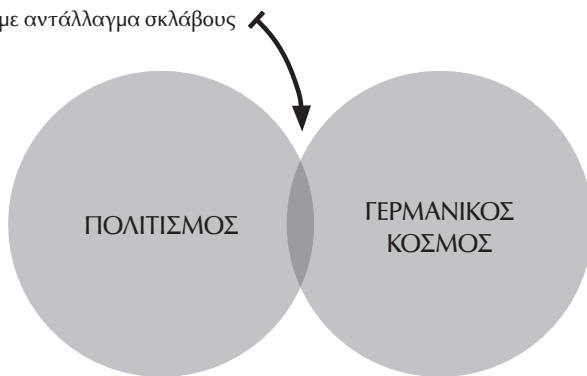

Γνωρίζουμε, πάντως, ότι γύρω στο 150 π.Χ. αυτά τα πρωτογερμανικά φύλα είχαν αρχίσει να έχουν εμπορικές σχέσεις με τον μεσογειακό κόσμο. Αυτό το εμπόριο περιελάμβανε ρωμαϊκής προέλευσης κύπελλα για να πίνουν το κρασί τους, όπως προκύπτει και από το γεγονός ότι σε όλες τις γερμανικές γλώσσες η λέξη που αντιστοιχεί στο ρήμα αγοράζω (*Kaupa*, *Kopen*, *shopping*, *kaufen* κτλ.) προέρχεται απευθείας από τη

λατινική λέξη *cauro*, που δηλώνει τόσο τον μικρέμπορο όσο και τον κάπελα. Μπορούμε, λοιπόν, να φανταστούμε κάποιες πρώτες συναντήσεις στις όχθες του Ρήνου ή του Δούναβη όπου η ελίτ των πρωτογερμανικών φύλων προμηθευόταν κρασί και σκευή με αντάλλαγμα γούνες ζώων, κεχριμπάρι, ξανθά μαλλιά (χρησιμοποιούνταν από τους Ρωμαίους για να κατασκευάζουν περούκες) και κυρίως σκλάβους.

κρασί με αντάλλαγμα σκλάβους

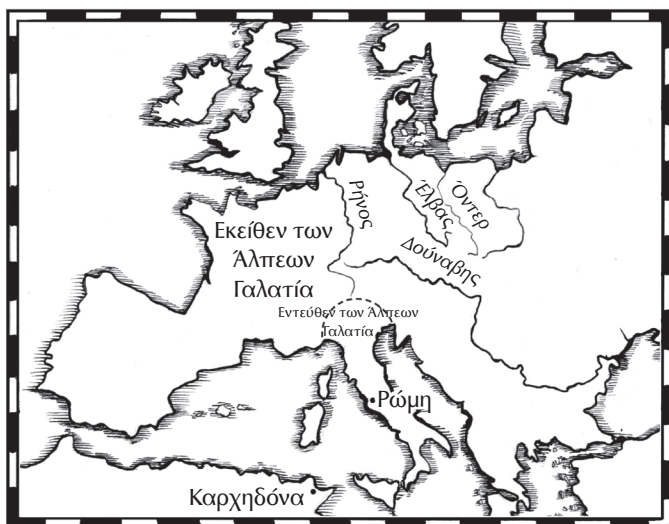
Αυτές οι εμπορικές δραστηριότητες φαίνεται ότι συνεχίστηκαν ειρηνικά έως ότου φύλα από τον βορρά, όπως οι Κίμβροι και οι Τεύτονες, άρχισαν να απειλούν, από το 112 π.Χ. έως το 101 π.Χ., σοβαρά τη Ρώμη, προτού τελικά συντριβούν από τον περίφημο στρατηγό Μάριο. Μεταγενέστεροι Γερμανοί πατριώτες θα διεκδικούσαν τους Κίμβρους και τους Τεύτονες σαν προγόνους τους· για τους Ρωμαίους ωστόσο ήταν απλώς ακόμα μία περίπτωση «βαρβάρων». Και βέβαια κανένας δεν τους αποκαλούσε ακόμη Γερμανούς. Για την ακρίβεια, ο πρώτος που θα τους αποκαλούσε έτσι, το 58 π.Χ., ήταν ο Ιούλιος Καίσαρας.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Από το 58 π.Χ. έως το 526 μ.Χ.

*Οι Ρωμαίοι «δημιουργούν» τους Γερμανούς,
οι οποίοι αργότερα θα καταλάβουν τη Ρώμη*

Ο Ιούλιος Καίσαρας «επινοεί» τους Γερμανούς

Η Ρώμη και η Γαλατία πριν από τον Ιούλιο Καίσαρα

Τον Μάρτιο του 60 π.Χ. κύριο θέμα συζήτησης στη Ρώμη (όπως μαθαίνουμε από τον φιλόσοφο-δικηγόρο-πολιτικό Κικέρωνα) ήταν η απειλή που αποτελούσαν οι βάρβαροι οι οποίοι ζητούσαν άσυλο στην εκρωμαϊσμένη Εντεύθεν των Άλπειων Γαλατία (λίγο πολύ τη σημερινή βόρεια Ιταλία), εξαιτίας των πολέμων που μαίνονταν βορειότερα. Στη μη κατακτημένη ακό-

μη από τους Ρωμαίους Εκείθεν των Άλπεων Γαλατία οι αναταράξεις ήταν συνεχείς και έντονες, με πρωταγωνιστές κάποια φύλα που πρόσφατα είχαν κάνει δυναμικά την εμφάνισή τους. Το 58 π.Χ. ο Ιούλιος Καίσαρας, νέος διοικητής της Εκείθεν των Άλπεων Γαλατίας, ο οποίος αναζητούσε αφορμή για να ξεκινήσει έναν κατακτητικό πόλεμο που θα του επέτρεπε αφενός να αποκτήσει φήμη και αφετέρου να ξεοφλήσει τα χρέη του, έδωσε στα φύλα αυτά την ονομασία *Γερμανοί*.

Ήδη από τις πρώτες σελίδες του περιήφημου έργου του *Commentarii de bello Gallico* (=Απομνημονεύματα περί του Γαλατικού Πολέμου) ο Καίσαρας αναφέρει ότι οι Γερμανοί κατοικούσαν πέραν του Ρήνου, σε εδάφη που ήταν άγνωστα στους Ρωμαίους όσο και εκείνα της κεντρικής Αφρικής στον Στάνλεϋ κατά τον 19ο αιώνα. Ενώ, λοιπόν, υπάρχουν σαφείς αλληλεπιδράσεις μεταξύ Ρώμης και Γαλατίας (της Εντεύθεν αλλά και της Εκείθεν των Άλπεων), ανατολικά από τον Ρήνο κατοικούσαν σχεδόν άγνωστα φύλα. Τα παραπάνω περιγράφονται αναλυτικά στο έργο *De bello Gallico*.

Ο Καίσαρας δε θα αργήσει να διαπιστώσει ότι, δυστυχώς για αυτόν, κάποια γαλατικά φύλα είχαν εξασφαλίσει –με υλικά ανταλλάγματα προφανώς– τη βοήθεια περίπου 15.000 Γερμανών πολεμιστών που θα μάχονταν κατά μήκος του Ρήνου, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ηγεμονικές τάσεις του γαλατικού φύλου των Αιδούων. Έτσι, ο αρχηγός αυτών των Γερμανών, ο Αριόβιστος, είχε περάσει με τους άνδρες του τον Ρήνο και ήταν πλέον *de facto* κυρίαρχος όλων των μη ρωμαϊκών εδαφών της Γαλατίας. Σταδιακά οι Γερμανοί που είχαν κατακλύσει τη Γαλατία θα φτάσουν τους 120.000, ενώ σύντομα θα προστεθούν και άλλοι, απωθώντας τους αυτόχθονες, οι οποίοι θα αναγκαστούν να αναζητήσουν νέα σημεία εγκατάστασης.

Ο Καίσαρας θα αντιληφθεί εγκαίρως τον κίνδυνο να κατακλύσουν αυτά τα βαρβαρικά φύλα την Εντεύθεν των Άλπεων Γαλατία και, γιατί όχι, να απειλήσουν την ίδια τη Ρώμη. Αφού πρώτα επιχειρήσει να τονώσει το ηθικό των λεγεωναρίων του με μια εμπνευσμένη ομιλία, θα βαδίσει έτσι με προσεκτικές κινήσεις εναντίον τους, αποφεύγοντας τα δάση και τα στενά περάσματα. Το 58 μ.Χ. θα κατανικήσει, τελικά, αυτούς τους οποίους ο ίδιος θα «βαφτίσει» Γερμανούς, στη λεγόμενη μάχη των Βοσγίων.

Όσοι από τους Γερμανούς γλίτωσαν από την (κατά τη συνήθεια της εποχής) γενική σφαγή που ακολούθησε κατέφυγαν στα οικεία τους πέραν του Ρήνου εδάφη. Ο Καίσαρας, θέλοντας να τους καταδιώξει και να τους εξολοθρεύσει, απέρριψε την πρόταση των Ουβίων, επίσης Γερμανών αλλά συμμάχων των Ρωμαίων, να μεταφέρουν τα στρατεύματά του στην ανατολική όχθη του Ρήνου. Αντ' αυτού, προτίμησε να χτίσει γέφυρα από την οποία οι λεγεώνες του να περάσουν τον ποταμό. Σε μόλις δέκα μέρες το μεγαλεπήβολο αυτό σχέδιό του είχε υλοποιηθεί.

Μπορεί οι Ρωμαίοι να ήταν πολύ πιο μπροστά από τους αντιπάλους τους στο πεδίο της στρατιωτικής τεχνολογίας, αλλά οι Γερμανοί βρίσκονταν πια σε εδάφη που τους ήταν οικεία, «στην έδρα τους». Ο Καίσαρας λοιπόν, μαθαίνοντας ότι οι «Γερμανοί» είχαν καταφύγει στα πυκνά τους δάση, όπου συγκέντρωναν όλο και περισσότερες δυνάμεις περιμένοντας τους Ρωμαίους, θα προτιμήσει να επιστρέψει με τον αέρα του νικητή στη Γαλατία, φροντίζοντας μάλιστα να καταστρέψει τη γέφυρα που εκείνος είχε κατασκευάσει στον Ρήνο.

Στις επόμενες σελίδες του *De bello Gallico* τους Γερμανούς τους συναντάμε κυρίως ως δυνάμει συμμαχούς όποιου γαλατικού φύλου σχεδιάζει να εξεγερθεί κατά των Ρωμαίων. Η λύ-

ση δείχνει να είναι μία: να τους δοθεί ένα καλό μάθημα. Έτσι, το 55 π.Χ., με αφορμή την προσπάθεια κάποιων φύλων να περάσουν και αυτά στη δυτική όχθη του Ρήνου, ο Καίσαρας αποφασίζει να στραφεί εναντίον τους.

Με ιδιαίτερη ικανοποίηση και περηφάνια ο Καίσαρας αναφέρει ότι τα στρατεύματά του απώθησαν, χωρίς μάλιστα να έχουν απώλειες, 430.000 Γερμανούς στο σημείο όπου ο Ρήνος διασταυρώνεται με τον Μοζέλλα, όπου και τους εξόντωσαν. Ακόμα και με βάση τα ρωμαϊκά πρότυπα διεξαγωγής του πολέμου επρόκειτο για σφαγή. Ο μεγάλος ρήτορας Κάτων ζήτησε δημοσίως ο Καίσαρας να παραδοθεί στους Γερμανούς και να τιμωρηθεί παραδειγματικά. Από την πλευρά του, στο *De bello Gallico* ο Καίσαρας δικαιολογεί τη βιαιότητα των μεθόδων που χρησιμοποίησε με το επιχείρημα ότι, την επόμενη φορά που κάποιοι εξεγερμένοι Γαλάτες θα προσπαθούσαν να εξαγοράσουν την υποστήριξη γερμανικών φύλων, οι Γερμανοί θα απαντούσαν πιθανότατα αρνητικά, φοβούμενοι τις συνέπειες.

Πώς ήταν, όμως, και πώς ζούσαν αυτοί οι προσφάτως ανακαλυφθέντες «βάρβαροι»; Ο Καίσαρας, σε ένα κρίσιμο σημείο των απομνημονευμάτων του από τον Γαλατικό Πόλεμο, ενώ ετοιμάζεται να περάσει για δεύτερη φορά τον Ρήνο το 53 π.Χ., αφήνει προς στιγμήν στην άκρη την αφήγηση των πολεμικών του κατορθωμάτων, για να δώσει μια περιγραφή, την πρώτη που διαθέτουμε, των Γερμανών.

Οι Γερμανοί κατά τον Καίσαρα

Οι Γερμανοί διαφέρουν πολύ [από τους Γαλάτες], αφού δεν έχουν δρυΐδες οι οποίοι να εποπτεύουν τις θρησκευτικές τους τελετές ούτε και δίνουν μεγάλη σημασία στις θυσίες προς

τους θεούς. Για θεούς τους έχουν μόνον ό,τι βλέπουν και ό,τι μπορεί να τους είναι χρήσιμο: τον ήλιο, τη φωτιά, τη σελήνη· όσο για τους άλλους θεούς, ούτε καν έχουν ακούσει να γίνονται γι' αυτούς λόγος. Όλη τους τη ζωή ασχολούνται με το κυνήγι και με την εξάσκηση στον πόλεμο. [...] Κολυμπούν στα ποτάμια, άντρες και γυναίκες μαζί, μόλις καλύπτοντας τη γύμνια τους με δέρματα ελαφιών. Δεν ασχολούνται παρά μόνον περιστασιακά με τη γεωργία, και η τροφή τους περιλαμβάνει κυρίως γάλα, τυρί και κρέας· ούτε και υπάρχουν κομμάτια γης με συγκεκριμένα όρια που να ανήκουν σε κάποιον από αυτούς. [...] Θεωρούν ένδειξη τιμής και δόξας να λεηλατούν τη γη των γειτονικών τους φύλων, ώστε κανένας να μην τολμά να εγκατασταθεί πλέον σε αυτή. [...] Ληστείες οι οποίες γίνονται εκτός των ορίων κάθε οικισμού δε θεωρούνται ατιμωτικές. [...] Δεν παραβιάζουν ποτέ τους κανόνες της φιλοξενίας· αν κάποιος, για οποιονδήποτε λόγο, ζητήσει άσυλο ή καταφύγιο κοντά τους, τον θεωρούν ιερό· τα σπίτια τους είναι πάντα ανοικτά και την τροφή τους τη μοιράζονται. [...] Η διάβαση του Ερκύνιου Δρυμού, για τον οποίο έχει γίνει ήδη λόγος, απαιτεί από άνδρα με γρήγορο βήμα πορεία εννέα ημερών. Μόνον έτσι μπορεί να υπολογιστεί μια απόσταση, αφού δε γνωρίζουν άλλον τρόπο. [...] Είναι επίσης γνωστό ότι στα δάση τους ζουν και θηρία που σε άλλους τόπους δεν τα έχει δει ποτέ κανένας.

De bello Gallico, VI, 21-25

Δεν είχαν, λοιπόν, οι Γερμανοί θεούς ή ιερείς, ατομική ιδιοκτησία της γης, καλλιέργεια δημητριακών για την παρασκευή ψωμιού, μονάδα μέτρησης των αποστάσεων· επίσης, ζούσαν σε πυκνά δάση, όπου συνυπήρχαν με άγρια θηρία, πολεμώ-

ντας συχνά μεταξύ τους. Με λίγα λόγια, επρόκειτο για «βαρβάρους», σαν αυτούς οι οποίοι δεν παρουσίαζαν εμπορικό ή άλλο ενδιαφέρον για τους Ρωμαίους.

Όμως, εδώ ο λόγος είναι για πολιτική Ιστορία, όχι για ανθρωπολογία. Το σημαντικό, επομένως, είναι η διάκριση ανάμεσα σε όσους κατοικούσαν στη δυτική (αριστερή) όχθη του Ρήνου, όπου ο Καίσαρας είχε ήδη επιβάλει τη ρωμαϊκή κυριαρχία, και σε εκείνους που κατοικούσαν στην ανατολική (δεξιά) όχθη, όπου είχε «περάσει» δύο φορές αλλά χωρίς να παραιμείνει ή να σταθεροποιήσει την εκεί παρουσία του. Στη δυτική, λοιπόν, όχθη κατοικούσαν Γαλάτες, οι οποίοι καλλιεργούσαν την εύφορη γη, λάτρευαν θεούς των οποίων οι αντίστοιχοι εύκολα εντοπίζονται και στο ελληνορωμαϊκό πάνθεον, είχαν στοιχειώδεις νόμους, εξέλεγαν (έστω υποτυπωδώς) τους αρχηγούς τους· ακόμα μία ένδειξη του πολιτισμικού τους επιπέδου ήταν, εξάλλου, ότι οι ιερείς τους (δρυΐδες) ήξεραν να γράφουν με ελληνικούς χαρακτήρες. Με άλλα λόγια, ο Καίσαρας είχε κατακτήσει για λογαριασμό της Ρώμης μια χώρα ώριμη να δεχτεί τον ρωμαϊκό πολιτισμό, και βέβαια οικονομικά προσοδοφόρα. Από την άλλη πλευρά του Ρήνου υπήρχαν οι «Γερμανοί».

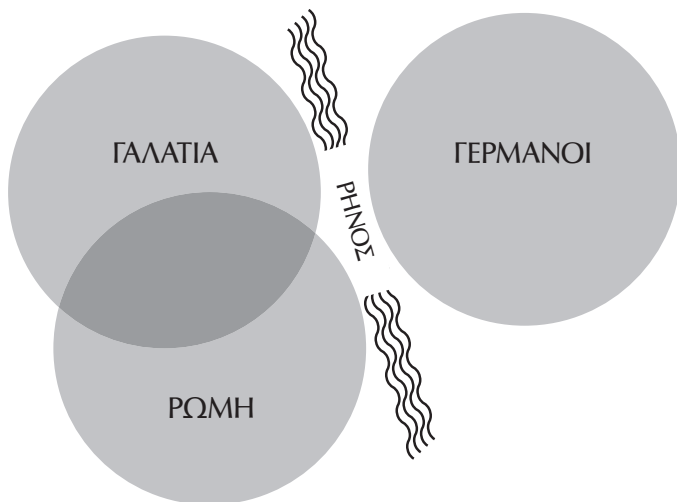
Ωστόσο, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι ο ποταμός ήταν ένα είδος απόλυτης διαχωριστικής γραμμής μεταξύ δύο πολιτισμών. Ο Καίσαρας κάνει λόγο για Γαλάτες που κατοικούσαν ήδη τότε στην ανατολική όχθη του Ρήνου, ενώ από την άλλη οι Βέλγοι ήταν φύλο με γερμανικές ρίζες, το οποίο σχετικά πρόσφατα είχε εγκατασταθεί στη δυτική όχθη. Επίσης, οι Ούβιοι, αν και κατοικούσαν στην ανατολική όχθη του Ρήνου, ήταν πιστοί σύμμαχοι της Ρώμης, ενώ αντιθέτως υπήρχαν εχθρικά προς τους Ρωμαίους φύλα γερμανικής καταγωγής στη δυτική όχθη. Στις σελίδες του *De bello Gallico* συνα-

ντάμε συχνά Γερμανούς να περνούν τον Ρήνο, άλλοτε για στρατιωτικούς σκοπούς, άλλοτε για να αποφύγουν κάποια απειλή, άλλοτε αναζητώντας νέο τόπο εγκατάστασης. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και ο ίδιος ο Καίσαρας είχε στην προσωπική του φρουρά Γερμανούς ιππείς.

Η κατάσταση στις όχθες του Ρήνου το 58-53 π.Χ. ήταν εξαιρετικά συγκεχυμένη και οι συγκρούσεις συνεχείς και αιματηρές (όπως στη σημερινή Συρία, θα μπορούσε να πει κανείς). Οπότε τι είδους θρίαμβος ήταν αυτός; Ωστόσο, αυτό δεν εμπόδιζε τον Καίσαρα να θεωρεί ότι είχε χαράξει μια νέα οριογραμμή (limes) για τη ραγδαία επεκτεινόμενη ρωμαϊκή επικράτεια. Επρόκειτο πάντως για μια λίγο πολύ τεχνητή γραμμή – σαν τη γραμμή των συνόρων μεταξύ των κρατών που δημιουργήθηκαν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο στην Εγγύς και τη Μέση Ανατολή, όπως αυτά χαραχτήκαν το 1916 με τη συμφωνία μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Γαλλίας (Συμφωνία Σάικς-Πικό). Έτσι, αυθαιρέτως εν μέρει, όσοι κατοικούσαν ανατολικά από τον Ρήνο κατατάσσονταν στους βαρβάρους και τα εδάφη τους χαρακτηρίζονταν κάτι σαν «έρημη χώρα». Ακόμα χειρότερα, θεωρούνταν διαχρονικοί εχθροί, αφού δεν αρνούνταν ποτέ να βοηθήσουν τους αντιπάλους των Ρωμαίων. Με λίγα λόγια, η στάση της Ρώμης απέναντί τους έπρεπε να περιλαμβάνει αφενός οχυρά και φρουρές στον Ρήνο και αφετέρου αμείλικτη αντιμετώπιση κάθε προσπάθειας γερμανικών φύλων να περάσουν από την ανατολική στη δυτική όχθη του ποταμού.

Με τις εκστρατείες του αλλά και με τις εκτιμήσεις του ο Ιούλιος Καίσαρας είχε «δημιουργήσει» τους Γερμανούς.

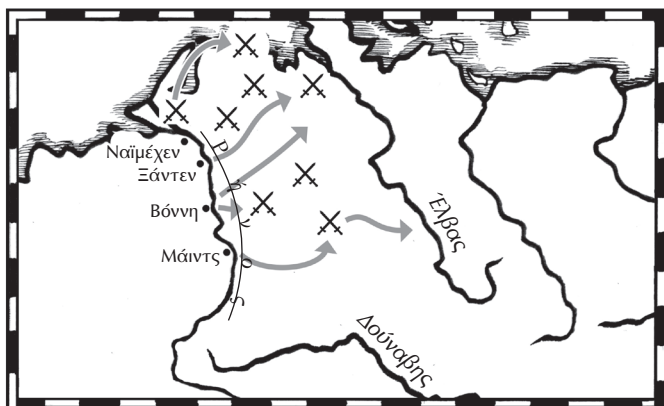
Η Γαλατία, η Γερμανία και... η Ρώμη

Οι Γερμανοί (σχεδόν) εκρωμαϊζονται

Ακόμα και όταν η Ρωμαϊκή Δημοκρατία μετατράπηκε σε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, μετά τη δολοφονία του Καίσαρα, η πολιτική της απέναντι στους Γαλάτες και τους Γερμανούς αντίστοιχα δεν άλλαξε. Ασφαλώς το απολίτιστο πλήθος χρησιμοποιήθηκε με διάφορους τρόπους. Βέβαια, ο Αύγουστος, πρώτος Ρωμαίος αυτοκράτορας, μιμούμενος και ως προς αυτό τον Καίσαρα, είχε στην προσωπική του φρουρά Γερμανούς από την περιοχή βόρεια του Ρήνου – ακόμα και στη φρουρά του Ηρώδη, βασιλιά της Ιουδαίας και συμμάχου των Ρωμαίων, υπήρχαν Γερμανοί. Ωστόσο, το 17 π.Χ. Γερμανοί πέρασαν τον Ρήνο, πήραν λάφυρα τα σύμβολα (αετούς) της 5ης Λεγεώνας και επέστρεψαν θριαμβευτές στα εδάφη τους. Η νεοσύστατη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεν μπορούσε να αφήσει αναπάντη-

το ένα τέτοιο πλήγμα στο κύρος της· έπρεπε να δοθεί ένα καλό μάθημα στους Γερμανούς, και μάλιστα στην ίδια τους την πατρίδα.

Επικεφαλής των ρωμαϊκών λεγεώνων στις οποίες ανατέθηκε η αποστολή της καθυπόταξης ουσιαστικά των Γερμανών τέθηκε ο Δρούσος, ο νεότερος από τους θετούς γιους του αυτοκράτορα. Γέφυρες κατασκευάστηκαν στον Ρήνο, εκεί περίπου όπου σήμερα βρίσκονται το Μάιντς, η Βόννη, το Ξάντεν και το Ναϊμέχεν. Έχοντας αυτά τα σημεία ως αφετηρία τους, οι λεγεώνες του Δρούσου ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στην αποστολή τους, σημειώνοντας διαδοχικές νίκες κατά γερμανικών φύλων στον κάτω Ρήνο από το 12 π.Χ. έως το 9 π.Χ.

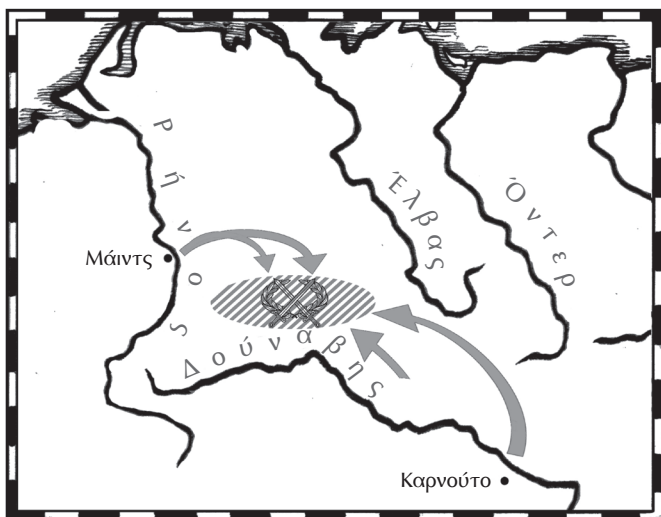
Το 9 π.Χ. ο Δρούσος έφτασε στον Έλβα. Εκεί, κατά τους ιστορικούς Δίωνα Κάσσιο και Σουητώνιο, μια γιγάντια γυναικεία μορφή εμφανίστηκε ενώπιόν του και τον συμβούλευσε να μην προχωρήσει άλλο, προσθέτοντας μάλιστα ότι οι μέρες του ήταν μετρημένες.

Ο Δρούσος φτάνει στον Έλβα
(χαρακτικό βασισιμένο σε έργο του Έντουαρντ Μπέντεμαν).

Το «συμβάν» αυτό θα αποδεικνυόταν καθοριστικής σημασίας για την Ιστορία της Γερμανίας, αλλά και της Ευρώπης γενικότερα. Με βάση τον σχετικό θρύλο, το γεγονός ότι οι Ρωμαίοι δεν επιχειρήσαν να προχωρήσουν πιο πέρα από τον Έλβα δεν ήταν απλώς κάτι που αποφασίστηκε με στρατιωτικά και πολιτικά κριτήρια· η επιλογή τους υπαγορεύτηκε από «ανώτερες δυνάμεις». Αρκέστηκαν λοιπόν στη διάβαση του Ρήνου. Ωστόσο, η περίπτωση του Έλβα σηματοδοτεί το τέλος μιας λογικής φιλοδοξίας.

Η οριστική καθυπόταξη του τμήματος εκείνου της Γερμανίας που περικλείεται από τον Δούναβη, τον Ρήνο και τον Έλβα επιχειρήθηκε το 6 μ.Χ. Στη μεγαλύτερη ίσως έως τότε πολεμική επιχείρηση των Ρωμαίων, δώδεκα λεγεώνες, περίπου το 40% της συνολικής δύναμης του ρωμαϊκού στρατού, επι-

Το σχέδιο του 6 μ.Χ. για τη μεγάλη στρατιωτική επιχείρηση κατά των Γερμανών

χείρησαν να συντρίψουν όσα γερμανικά φύλα παρέμεναν ανυπότακτα, εξαπολύοντας επίθεση από τα δυτικά (τον Ρήνο) και από τα νότια (τον Δούναβη).

Λίγες μέρες προτού αρχίσει η διπλή αυτή επίθεση μια βοθητική λεγεώνα στασίασε στη σημερινή Βοσνία, πυροδοτώντας γενικότερη εξέγερση στα νότια Βαλκάνια. Τα στρατεύματα που είχαν συγκεντρωθεί στον Δούναβη και τον Ρήνο χρειάστηκε τότε να κινηθούν προς νότο, προκειμένου να καταστείλουν την εξέγερση.

Μπορεί οι Ρωμαίοι να είχαν αναγκαστεί να αναβάλουν την επιχείρησή τους, αλλά αυτό δεν εμπόδιζε τον εκρωμαϊσμό να προχωράει με γοργά βήματα στα ήδη κατακτημένα γερμανικά εδάφη. Κατά τον Δίωνα Κάσσιο, πόλεις ιδρύονταν και οι «βάρβαροι» αποκτούσαν νέες συνήθειες, όπως να ανταλλάσ-

σουν τα προϊόντα τους και να παίρνουν αποφάσεις σε ομαδικές συνελεύσεις. Αν και όλα αυτά θεωρούνταν παλαιότερα προπαγανδιστικές υπερβολές του Δίωνα Κάσσιου (θύμιζαν, μεταξύ άλλων, το όραμα του Ντικ Τσένεϋ για τη μετά Σαντάμ εποχή στο Ιράκ), πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν πως πράγματι είχαν γίνει θεαματικά βήματα προς την κατεύθυνση του εκρωμαϊσμού των γερμανικών φύλων και εδαφών. Στο Βαλντγκίρμες, λόγου χάριν, 95 χιλιόμετρα ανατολικά από τον Ρήνο, έχει έρθει στο φως μια πόλη-στρατόπεδο με κανονικούς δρόμους, αγορά και forum. Τα νομίσματα που βρέθηκαν εκεί είναι της περιόδου 5-9 μ.Χ.

Η χρονολογία 9 μ.Χ. είναι, άλλωστε, χαραγμένη στη μνήμη οποιουδήποτε Γερμανού μαθητή ως η πιο αξιωματική της ίσως σε ολόκληρη τη γερμανική Ιστορία.

Ο Αρμίνιος και η «επόμενη μέρα»

Στη Γερμανία οι Ρωμαίοι έκαναν ό,τι περίπου και οι Βρετανοί στις Ινδίες: προσπάθησαν, για τους δικούς τους λόγους και για τη δική τους ευκολία, να μετατρέψουν την πανσπερμία κρατιδίων και ηγεμόνων που συνάντησαν εκεί σε ενιαίο έθνος. Απαραίτητη για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου ήταν η δημιουργία μιας τοπικής, σχετικά εκπολιτισμένης ιθύνουσας τάξης, η οποία προσδοκούσαν να είναι πιστή σε αυτούς.

Το 9 μ.Χ. ο Πόπλιος Κοϊντίλιος Βάρος, διοικητής της «Γερμανίας», περιόδευσε κατά τους καλοκαιρινούς μήνες στα σχετικά πρόσφατα κατακτημένα εδάφη συλλέγοντας (χωρίς να διστάζει να προσφεύγει στη χρήση βίας, απ' ό,τι φαίνεται) φόρους. Όταν επέστρεψε στη βάση του στον Ρήνο για να ξεχειμωνιάσει εκεί, έκανε το σφάλμα να εμπιστευτεί τον εκρωμαϊσμένο ομοτράπεζό του Αρμίνιο (Arminius, εκλατινισμένη

εκδοχή του Χέρμαν), γιο του αρχηγού των Χερούσκων, που κατοικούσαν στα όρη Χαρτς της κεντρικής Γερμανίας, ο οποίος είχε λάβει εκπαίδευση στη Ρώμη. Σύντομα ο Αρμίνιος τον ενημέρωσε για μια μικρή εξέγερση στην ευρύτερη περιοχή ευθύνης του, προτείνοντάς του παράλληλα να στείλει κάποιες δυνάμεις, που και μόνο η εκεί παρουσία τους θα αρκούσε για να αποκατασταθεί η τάξη. Παρότι ο ίδιος ο πεθερός του Αρμίνιου προειδοποίησε τον Βάρο να μην εμπιστευτεί τον γαμπρό του, εκείνος, πεπεισμένος ότι βρισκόταν σε περιοχή όπου επικρατούσε ειρήνη, αποφάσισε να στείλει τρεις λεγεώνες, χωρίς μάλιστα να τις έχει προετοιμάσει κατάλληλα για πιθανές εχθροπραξίες. Αμέριμνοι και βέβαιοι ότι η Γερμανία ήταν πια μια κατακτημένη από αυτούς χώρα, οι Ρωμαίοι διέσχισαν τα δάση και τα στενά περάσματα που περίπου πενήντα χρόνια νωρίτερα ο Καίσαρας τα είχε προνοητικά αποφύγει, προκειμένου να φτάσουν το γρηγορότερο στον προορισμό τους.

Μάσκα Ρωμαίου ιπέα (βρέθηκε στο Καλκρίζε της Κάτω Σαξονίας)

Όμως, τους περίμενε μια δυσάρεστη έκπληξη. Στο σημερινό Καλκρίζε, στην Κάτω Σαξονία (απ' ό,τι συμπεραίνουν οι αρχαιολόγοι βασιζόμενοι σε μια ανακάλυψη του ταγματάρχη Τόνι Κλουν το 1985), έπεσαν σε ενέδρα και υπέστησαν πραγματική πανωλεθρία, σε ό,τι θα έμενε στην Ιστορία ως μάχη του Τευτοβούργιου Δρυμού.

Συνέπεια αυτής της ταπεινωτικής ήττας των Ρωμαίων ήταν να αναγκαστούν να

εγκαταλείφουν κάθε στρατόπεδό τους και κάθε εγκατάστασή τους ανατολικά από τον Ρήνο. Η συντριβή τους αυτή δε σήμαινε, πάντως (όπως πιστεύεται ευρέως), και παραίτηση από τα σχέδιά τους για τη Γερμανία. Έτσι, από το 14 μ.Χ. έως το 16 μ.Χ., ο Γερμανικός, γιος του Δρούσου, επικεφαλής των ρωμαϊκών λεγεώνων, επανήλθε με τιμωρητικές διαθέσεις, λεηλάτησε μεγάλες εκτάσεις και, τελικά, ήρθε αντιμέτωπος με τις δυνάμεις του Αρμίνιου στις όχθες του ποταμού Βέξερ. Οι θρύλοι οι οποίοι συνδέονται με την παραμονή της μάχης που ακολούθησε είναι αρκετοί. Λέγεται, έτσι, ότι ο Αρμίνιος και ο πιστός στους Ρωμαίους αδελφός του αλληλοβρίζονταν στα λατινικά από τις δύο όχθες του ποταμού. Ο Γερμανικός αποτέλεσε επίσης το πρότυπο για τον Ερρίκο Ε΄ του Σαίξπηρ, καθώς λέγεται ότι επιθεώρησε τα στρατεύματά του μέσα στο σκοτάδι χωρίς να τον αναγνωρίσουν οι άνδρες του. Το επόμενο πρωί οι Ρωμαίοι κατανίκησαν και κατέσφαξαν τους Γερμανούς. Κατά τον Τάκιτο, «δέκα ολόκληρα μίλια εδάφους ήταν στρωμένα με πτώματα και με εγκαταλειμμένα όπλα». Λίγο αργότερα ο Αρμίνιος/Χέρμαν, πρώτος ήρωας του γερμανικού εθνικισμού, δολοφονήθηκε από συμπατριώτες του υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες.

«Τάξις επικρατούσε» και πάλι στη Ρηνανία. Ο ρωμαϊκός στρατός, όπως και τα υπόλοιπα στρατεύματα, θα είχε στο εξής στις τάξεις του ουκ ολίγους Γερμανούς, προτιμώντας μάλιστα να τους στρατολογήει από τις λιγότερο εκρωμαϊσμένες περιοχές της χώρας. Έτσι, όταν οι Ρωμαίοι αποβιβάστηκαν στη Βρετανία, ο ρόλος των Γερμανών που υπηρετούσαν στον ρωμαϊκό στρατό υπήρξε κρίσιμος για την κατάκτησή της (κάποιοι από αυτούς πέρασαν κολυμπώντας τον Τάμεση, με πλήρη εξοπλισμό, γέροντας αποφασιστικά την πλάστιγγα υπέρ των Ρωμαίων στη μάχη του ποταμού Μέντγουει). Ισχυρή ήταν επίσης η παρουσία τους στις τάξεις της αυτοκρατορικής φρουράς, με

αποτέλεσμα οι κάτοικοι της Ρώμης, περιδεείς, να κάνουν συχνά λόγο για *cohors Germanorum*. Στις παραρήνιες περιοχές, εξάλλου, η πιο προσοδοφόρα διέξοδος για τους γηγενείς ήταν να κατατάσσονται ως μισθοφόροι στον ρωμαϊκό στρατό.

Κατά την περίοδο των «πέντε καλών αυτοκρατόρων» (Νέρβας, Τραϊανός, Αδριανός, Αντωνίνος Πίος, Μάρκος Αυρήλιος) η Ρώμη γνώρισε περίοδο ακμής και ευημερίας, επεκτείνοντας παράλληλα τα σύνορά της προς κάθε κατεύθυνση, περιλαμβανομένης και της Γερμανίας. Αξίζει να δει κανείς πώς έβλεπε την Ευρώπη (βλ. εικόνα) γύρω στο 20 μ.Χ. ο Έλληνας γεωγράφος Στράβων, ο οποίος έγραφε πάντως:

Χάρτης της Ευρώπης κατά τον Στράβωνα

«Οι Ρωμαίοι δεν έχουν προχωρήσει πέρα από τον ποταμό Albis [Έλβα]». Από την άλλη, περίπου το 150 μ.Χ., ο Αλεξανδρινός λόγιος Κλαύδιος Πτολεμαίος παρουσίαζε στον χάρτη του τη Μείζονα Γερμανία (*Magna Germania*) να εκτείνεται και πολύ πέραν του Έλβα (βλ. επίσης εικόνα).